

UN SEGLE DE CARNAVAL
A VILANOVA I LA GELTRÚ (1900-2000)

Misèries i poca-soltades

Albert Tubau

2000

UN SEGLE DE CARNAVAL A VILANOVA I LA GELTRÚ (1900-2000)

Misèries i poca-soltades

PRELUDI

1. LLUMS I OMBRES DEL CARNAVAL (1900-1938)

- 1.1 INICI DE SEGLE TRASBALSAT (1900-1922)
- 1.2 DE IL·LUSIONS I TRAGÈDIES (1923-1938)

2. DE L'EXILI A LA LLIBERTAT VIGILADA (1939-1975)

- 2.1 RECLUSIÓ A LES CATACUMBES (1939-1955)
- 2.2 UN LENT DESPERTAR (1956-1975)

3. RECUPERACIÓ I ESCLAT DEL CARNAVAL (1976-1999)

- 3.1 CARNAVAL I REIVINDICACIÓ (1976-1988)
- 3.2 CARNAVAL I NORMALITZACIÓ. LA FAC (1989-1999)

PRELUDI

¿Vaya un modo de cridar !
Sou molt xerraires ¡dimoni!
Poble, poble, fes muixoní
Que tinch ganas de parlar"

Quan el 23-F del 1900, anys abans de que aquell ximple d'en Tejero fes memorable la data, el Rei Carnestoltes encetava amb aquests quatre versets el primer sermó del segle, s'obria un futur ple de incògnites. La realitat, com sempre, ha superat qualsevol expectativa i ens ha obsequiat amb un segle farcit de dissorts i angúnies, però alhora, no exempt de il·lusions i esperances.

En aquest escenari el carnaval ha estat igualment un actor singular forçat a conuiu en aquest joc d'extremismes: de la supervivència clandestina de les catacumbes a protagonista absolut i indiscutible del pols festiu de la ciutat.

La dictadura de Primo de Rivera, una República eufòrica, una guerra civil i una postguerra implacable en tots els ordres, el règim franquista, la transició democràtica, dos estatuts d'autonomia, períodes de depressió econòmica, els efectes de dues guerres mundials i tants i tants altres esdeveniments que poc a poc han anat dibuixant el segle XX han estat un receptari poc afalagador per perpetuar l'esperit carnavalesc.

El carnaval de Vilanova i la Geltrú, hereu d'un carnaval vuitcentista que havia guanyat renom i popularitat, ha seguit un camí paral·lel als esdeveniments que han configurat aquest entorn. Gresca i poca-soltades han alternat doncs amb etapes de foscor i misèries.

Un cop fet balanç d'actius i passius gosem afirmar, però, que el carnaval de Vilanova i la Geltrú és avui, malgrat els entrebancs de la història, un element

fonamental i indiscutible de la nostra identitat i on s'hi aboquen els trets més característics del nostre tarannà col·lectiu.

Ha resistit les inclemències polítiques, el creixement de la ciutat i els canvis socials que s'hi han generat. De la discreció i la modèstia a fenomen de gèrnacions. Dels salons de les societats a la festa al carrer. En definitiva, el carnaval ha sobreviscut, inapel·lablement, i avui gaudeix de bona salut. Que sigui per molts anys.

Però aquell 23 de febrer de 1900, els ciutadans i ciutadanes que s'escoltaven el discurs del Rei Carnestoltes, de tot això no en sabien res. Avui, cent anys després, nosaltres en sabem alguna cosa més. Això no vol dir, però, que ho haguem entès del tot. Hi ha capricis de la història que s'escapen a la nostra capacitat de comprensió.

El carnaval del segle n'ha vist de verdes i de madures i ara pretenem dir-vos-en quatre coses mig en conya mig en serio. Perquè, de fet, no hi ha cosa més seriosa i saludable que fer riure i enfotre's del mort i de qui el vetlla. I es que el carnaval és potser l'únic període veritablement transcendent de l'any, que s'esforça en neutralitzar la narcòtica banalització vital que ens absorbeix de quaresma a dijous gras.

1. LLUMS I OMBRES DEL CARNAVAL (1900-1938)

1.1 INICI DE SEGLE TRASBALSAT (1900-1922)

El nou segle va engegar anant amb primera, perdent oli i esbufegant. Les boires no deixaven veure més enllà del nas. L'ambient era ensopit i tèrbol, el record de la pèrdua de les colònies americanes encara era viu i els desocupats i les aturades intermitents a les fàbriques evidenciaven que no seria un futur de flors i violes. Apocalíptiques, que no profètiques, resultaren les paraules d'aquell mossèn que va gosar pronosticar que enmig de la decadència els llops passejarien per la rambla. Això no ha estat així, i només un bon grapat de fantasmes és el més esgarriós que el segle ha vist transitar pel nostre vial més emblemàtic.

Entre la incertesa i l'expectació, el carnaval esdevenia un oasi d'optimisme. El programa d'actes era discret i poc cridaner, il·lustrat amb magnífics dibuixos de Joan Llaverias. Entre d'altres activitats s'oferia un "grandioso baile de mascararas" amb "renombrada orquesta compuesta de 30 profesores bajo la experta batuta de un afamado maestro de la capital". Ai, l'acomplexament de comarques !.

Menys seriosa resultava la insòlita "Gran carrera de Monigotes" –Carrera de Ninots–, en boca del mateix Rei, amb premis tant remarcables com el del "borrico mejor pintado o caracterizado". Amb actes com aquest teníem un futur ben magre.

La simpatia i afecte pel carnaval vilanoví continuava residint en la cavalcada en benefici dels pobres, la gent gran, els malalts i els desvalguts. Un segle XX implacable s'ha emportat aquesta ancestral tradició benèfica del nostre carnaval.

Estètica de carnaval

Amb aquells pronòstics la Comissió demanava col·laboració: "Si, como es de

esperar, las sociedades recreativas y el público en general cooperan al éxito de estas fiestas, se dará por satisfecha".

En aquells primers anys de segle les societats competien per aconseguir tenir un programa ben lluit, de contingut i de imatge. Impremtes i il·lustradors s'esforçaven en elaborar uns programes que prestigiessin els autors i els promotors. Això contrastava amb l'absència de publicitat i l'austeritat del text reduït a la mínima expressió, a diferència del que veuríem el darrer quart de segle.

En aquesta línia destacaven per l'acurada qualitat i el nivell artístic els programes fets pels "Oliva de Vilanova".

Com a exemple de cosa kitsch i carrinclona destacaven alguns programes del Circulo Villanovés, tant carregats de quartos com de mal gust.

També en aquesta època les congregacions religioses i les empreses patern-catòliques s'apressaven a organitzar excursions i exercicis espirituals per allunyar al personal dels efectes perniciosos de tan pecaminosa festa. Paral·lelament, es feien actes religiosos de desgreuge per atenuar els efectes d'aquella etapa de disbauxa.

Amb avorrida constància el sermó "crítico-humorístico-burlesco" del "Rei de la broma" (que malament que sona!) era seguit d'una "lluvia de fuegos artificiales". L'arribada de la Pirelli el 1902 va fer trempar el més pessimista. Potser en aquest empatx d'entusiasme l'any següent es feia un programa de carnaval amb cara i ulls. De fet, més que un programa era una mena de revista que sota el nom de *Nuestro Carnaval*, aplegava una colla de col·laboracions literàries i il·lustracions de bon nivell: Ramon Ferrer, Teodor Creus, Joan Llaverias ... "El arte es una flor a la que las mariposas besan y los gusanos roen", s'hi deia sense modèstia.

L'esperit del nostre carnaval el recollia la poesia d'en Biscamps:

L'emascarada i bàquica alegria
regna per Carnaval a Vilanova
arrastrant en sa díscola follia
a savis i ignorants, qui a son pas troba,
mantenint nostra vila en plena orgia,
dant ensemps d'almoïnera hermosa prova

Com a excepció de l'època el programa venia farcit de publicitat i s'hi feia una apologia gens ingènua dels balls de saló:

Allà no's parla de penas,
ni de consums, ni catrastos,
no's preocupan pels trastos,
ni's troba enlloch un inglés.
Las sogras de domestican,
cap politich fa forrolla,
Apolo treu fabas d'olla
y'ls que'l rodejan també

No sabem si per les ganes o per un excés de previsió el Casino Artesano editava el programa de carnaval de 1906 el mes de desembre. Vaja, com ara !. S'hi preveïen més de quinze balls, actes genuïns en el que fins i tot els més babaus hi dipositaven bones dosis d'esperances, bé, que qui més qui menys esperava sucar.

Posar la mà en lloc prohibit i no perdre de vista la sogre, ... allò tenia mèrit !

D'aquesta mateixa entitat destaquem els sermons o testaments de carnestoltes que durant molts anys foren impresos en paper de gran format, a semblança d'un diari, ... o d'un llençol !.

En la vessant mèdica, el doctor Fusté —el metge negre—, glossava els efectes terapèutics del carnaval vilanoví: "Parece que solo por oír o leer nuestros clientes enfermos el programa de los festejos de Carnaval determina estados favorables de resistencia que llevan rapidamente a la curación. Y si decisiva e incontestable

para los enfermos es la acción del Carnaval, no es menos beneficiosa para los sanos".

Desertors de l'ortodòxia

Enmig del sobreeiximent de satisfacció, l'autoritat respectiva exercia el paper de contrapès i aixafa-guitarres i s'esforçava en posar limitacions: "está prohibido vestir trajes de los usados por los ministros del culto católico, de militares y de cualquier otro uniforme de los que usan las clases del estado como distintivo de sus funciones"

Fins el 1908 no apareixia el primer programa amb contingut humorístic. L'estil càustic i sovint el to picant dels sermons del primer terç de segle alimentaren un mite que causava incomoditat en el sí de les pròpies famílies. Es potser per això que cap els trenta i en referència al grau d'emancipació dels joves es deia :

–Saps fulano ?. A casa ja el deixen anar a sentir els sermons de Carnestoltes !.

Un sermons que mantenien intacta la seva estructura fent un repàs exhaustiu de les entitats, dels fets ocorreguts a la vila i sobretot fent safareig al lusu a uns vilatans i vilatanes que tothom creia reconèixer en forma de veí, amic o parent.

Les insinuacions del monarca encuriosien a uns i esparveraven a d'altres:

¿I aquella dona que frisa perque el seu home fa el ruc...

¿I aquell senyor que té apuros i està mig desesperat ...

¿I aquella tan ben plantada que diuen que sol anar...

¿I aquells que fan el malalt però...

¿I aquell barber, ja casat, que d'amagat de la dona...

–Ja ho veieu si'n sé de fets ! – exclamava el Rei exultant.

No ens podem estar de dir que durant molts anys i com una simpàtica paradoxa el paper de Carnestoltes vilanoví fou protagonitzat per l'enterramorts del cementiri. I encara hi ha qui diu que no som llunàtics...., i per molts anys !.

En aquella època els de la Grècia organitzaven el seu particular Arrivo i discurs del Rey dels Grecs Grocs. Amb excepció de la cavalcada benèfica, anaven bastant a la seva

Amb l'esperit transgressor i provocatiu que ha caracteritzat el carnaval moltes societats provaven d'escandalitzar la ciutadania amb actuacions que avui ens semblarien d'allò més ingènues. En aquesta línia La Danza, La Grècia Grogga i La Unión Vilanovesa, organitzaven balls dins el període quaresmal "rompiendo la ridícula costumbre de no dar diversiones en Cuaresma". I per no afluixar: "el baile de la Grècia Grogga se anunció anoche con pregón y banda de música". Si no vols brou, dues tasses !.

El país va viure moments de convulsió social importants, traduïts en la Setmana Tràgica, pistolerisme, vagues obreres i altres mostres de crispació. Un esperit que també semblava encomanar-se a un entorn immediat que es disposava a afrontar el primer gran conflicte bèl·lic del segle, la Primera Guerra Mundial, aleshores coneguda per la Gran Guerra.

Aquells nostres avantpassats en restaren al marge, però no s'escaparen del terrible impacte que aquella desfeta humana va provocar.

Un nou món després de la guerra

Amb motiu de la guerra europea el Governador Civil prohibia durant el carnaval de 1914 portar disfresses militars o fer comparses al·lusives a les nacions bel·ligerants. Deia el Rei: "¿Que'm direm d'aquet conflicte / que la gent de més cervell / han armat a n'el món vell ?.

L'incendi i destrucció de la Fàbrica de Mar ofega la supervivència de moltes famílies. Mentre, la revolució bolxevic d'octubre del 1917 deixarà bocabadat a més d'un.

A mida que avança el segle els programes de carnaval semblen fugir de la

modèstia i la discreció. Els uns aposten per artistes consagrats amb exemples de bona qualitat i reminiscències modernistes, altres, pel contrari, semblen fer mèrits per autodesqualificar-se amb dissenys barrocs i figures en relleu de plàstica desafortunada. A partir de 1929 i amb els anys trenta l'estètica guanyarà en qualitat.

Malgrat tot, sigui per poca imaginació o bé pel desequilibri entre el nombre de societats i el de creadors, hi ha una tendència a la uniformització. Molts programes s'assemblen o bé es repeteixen d'un any a l'altre. Una mateixa imatge o disseny apareix en diferents edicions i representant a diferents entitats. Es crea així una veritable endogàmia de il·lustracions i formats de carnaval.

Els anys vint representen una etapa d'algidesa pel carnaval vilanoví i, per extensió, per totes aquelles manifestacions festives que fan de la disbauxa una forma de viure i d'entendre el món. No en va s'acabava de sortir d'un conflicte bèl·lic que va definir el primer gran punt d'inflexió del segle.

Els balls i la música refermen el protagonisme en els carnivals d'aquells anys. Els sempre esperats "saraus confiats al mestre Montserrat", com es deia en un programa de l'any 1920, eren garantia de bona música i gresca pels descosits. Sovint, dels programes només se'n destacaven el motiu il·lustrat de portada i el nom del conjunt que amenitzaria les ballarugues. Ja n'hi havia prou.

El sermó del Rei també era una bona tribuna per fer política o, millor dit, per fer-ne escarafalls: “¿Que'ls tregui els drapets al sol / explicant les tupinades / d'alguns que fent el mussol / fan els duros a palades?”.

De temps pretèrits es celebraven balls de beneficència a La Sala en favor de l'hospital. Explicava Josep Carbonell que el diumenge de carnaval era reservat a criades i pagesos; el dilluns, que era el de més assistència, anava dirigit a comerciants, menestrals i artesans i, finalment, el dimarts era obert als treballadors en general. La consigna era ben clara, calia omplir el local: "fins que

suïen les columnes de la Sala", feia la dita popular

L'Orquestrina Americana of Jazz-band del mestre Josep Planas es presentava com a "orquestra per concerts i ballables moderns (*shimmys, one-steps, fox-trots i pericons*)".

Per aquelles dates es feien representacions més solemnes, que no pas serioses, de peces pròpies de la tradició carnavalesca com el Ball de Llancers (o Llancers), o el Ball de la Rosaura.

Quan la inspiració anava restreta s'imposaven rimes poc afortunades: "¿Qui ho ha dit que no vindria? / Súbdits meus, ja soc aquí, / i prou, no hi ha més tutia, vull fer gresca nit i dia / com a bon vilanoví".

Potser arrel d'aquest desgavell en anys successius el sermó va anar acompanyat d'una nota d'advertència: "de l'ortografia *sui-generis* del Sermó de Carnestoltes, aquest se'n fa solidari".

1.2 DE IL·LUSIONS I TRAGÈDIES (1923-1938)

Als primers anys vint es constituïa l'empresa cimentera Griffi i s'establien a la ciutat els tallers ferroviaris de la Companyia M.Z.A. "el Recorrido". De bracet arribaren a Vilanova i la Geltrú molts famílies i treballadors d'altres terres. Alguns s'integrarien ben aviat al ritme quotidià aprofitant, ens consta, el carnaval i les entitats que li donaven vida.

Sota dictadura militar: primer plat

El setembre de 1923 s'engegava la dictadura d'un il·luminat i bocamoll anomenat Miguel Primo de Rivera. Casat amb una tal Casilda i pare de sis fills, un d'ells anomenat José Antonio Primo de Rivera. No tenint-ne prou, al prolífic general encara li quedà temps per donar un cop d'estat i salvar el país "de los

profesionales de la política".

La societat i el carnaval aviat se'n ressentiren d'aquella nova moguda.

No sabem si amb recança o ganes de xerinola a la comissió municipal, les Juntes Benèfiques i les societats recreatives els tocava preparar uns quants carnivals sota directori militar.

No sabem si condicionats per la premoció de clima castrense, aquell any es contractà la Banda Militar del Batallón de Cazadores de Plasencia. Actuaren en vuit ocasions i fins i tot amenitzaren el ball infantil. Quines penques !.

Per raons d'esperit combatiu, no dubtem que a la banda li devia plaure més de participar a "la Gran Competència Musical" que es feia a la plaça de les Cols un cop acabades les comparses. Una activitat pròpia de Carnaval que, en aquell temps, era apreciat com un dels actes més singulars de la proposta festiva.

Mentre durà el directori militar els programes de carnaval alternaven el català i el castellà, fet que no ocorregué amb el sermó d'en carnestoltes que sempre fou fidel a la llengua d'en Fabra.

Un cas paradigmàtic foren els programes de 1925 i 1926, idèntics en la il·lustració i en el contingut però diferint en l'idioma, el primer en català i el segon en castellà. Les filigranes idiomàtiques eren contínues i tothom anava de corcoll.

Les societats també competien en el propòsit de fer el balls més atractius. Així, no s'estalviaven reclams amb ànim d'atreure "senyoretas" [sic] que prestigiessin la festa i fessin perdre l'oremus a l'altre gènere. Com veieu, en aquell joc de caça i paranys també hi havia reclams, cpardals i altres moixonets.

Els incentius es limitaven a un "exquisit present a les senyoretas" o a la "invitació gratuïta per a les senyoretas que vagin disfressades".

Una nota del Fomento del Trabajo era més contundent: "La Junta de reserva el derecho de expulsar del local a las máscaras que se muestren incorrectas con los

señores socios o que por su vestuario o conducta se consideren indecorosos".

I es que, no en va, alguns els consideraven hereus del "Círcul dels Senyors".

A les seves antípodes, el programa de la Grècia Groga del 24 presentava un perfil de cos femení i formes sensuals que lluïa davant la mirada escandalitzada d'un Pierrot. L'any següent, era aquest darrer qui, en atac irrefrenable, s'enduia la noia carregada a les espatlles. Un fet innovador de continuïtat entre els programes anuals. Així mateix, aquella primera il·lustració era adoptada pel Centre Democràtic Federalista en el seu programa de 1929.

Després de molts anys, el 1925 es tornaven a ballar les Danses de Vilanova a la Plaça de les Cols. La iniciativa no tindria continuïtat, i haurien de passar encara més de cinquanta anys abans que aquesta tradició agafés empenta i estabilitat.

Carnaval i política van de bracet

La política continuava present en el ritual carnavalesc. Un ban de l'alcaldia advertia: "no puede ostentarse ninguna otra bandera que la Nacional, pudiendo exhibirse las señeras pendones y banderas de las sociedades recreativas que no tengan significación antipatriótica".

Un ban força procedent per una de les ciutats del món en que, sens dubte, es passen més banderes pel carrer.

De prohibicions i política també en parlava el Rei: "Si algú os diu: ¿s'ha de patí!, / contesteu-li ¿ets un bandarria! / i a les penes botifarria / i al darrera un got de ví".

O aquell altre que deia: "Diuen que a l'Ajuntament / quasi s'hi ha passat bugada, / que de l'antiga fornada / hi ha quedat molt poca gent".

Això seria vàlid per molts altres moments del segle.

El sermó de 1926 pronosticava un allargament desmesurat de la dictadura militar. Fent conya, fent conya..., poc n'hi va faltar !.

I per a fer complí a tots,
lo que el Cabildo disposa,
fins per vigilâ es fan nosa
municipals i burots.
I així, sense cap disbauxa,
esperarem l'any dos mil
que hi haurà Govern Civil
i Espanya semblarà Xauxa

La política, però, no feia afluir les ganes de fer xerinola i així el 1928 la Juventud del Fomento del Trabajo demanava permís a l'alcaldia per a celebrar tretze balls durant les festes de carnaval. No paris, no paris...

Altres tenien més problemes amb l'autoritat i s'havien d'empescar formules més creatives a l'estil de futurs cantautors més contemporanis.

A les vigílies de carnaval del 1928 els responsables municipals convocaven els representants de, aleshores, "La Grecia Amarilla", i els advertien de manera contundent: No volem res escrit en català !.

Bé, cap problema !. La imposada llengua de Cervantes fou suplantada per lallengua de Shakespeare en un gest de ironia, tossuderia i resistència: "The council of the world famous Yellow Greek Society, has the pleasure to invite you and family, to the Feasts (rejoicing meetings; maskdances; ballets) that shall be perfomed in the present Carnival. We shall be glad to be honored with your assistance. Villanueva y Geltrú, january of 1928". I santes Pasqües !.

Aquest nivell de censura contrastava amb la llibertat que la mateixa entitat tenia per cantar les Caramelles, activitat pròpia de Setmana Santa amb els ingredients dels actuals Cors de Carnestoltes i on no foren qüestionats ni l'idioma ni el contingut: "Si les dones cada dia / s'escursen més els vestits, / aniran prompte a la ruina / molts fabricants de teixits".

La Unió Villanovesa presentava l'any 1930 un programa en forma de tovalló

plegat, en un estil innovador, característic de la febre de programes interactius i revolucionaris que s'imposarien a les darreres dècades del segle.

En un sentit més transcendent el lletraferit Serra Novas asseverava que: "El dia que el món fos brutalment sincer, no tindriem cap necessitat de les follies carnavalesques".

Els de la Grècia no estaven per tantes punyetes i tocaven més de peus a terra. El problema endèmic de cada any era el poder pagar el lloguer dels centenars de disfresses que els calia per les seves populars mascarades: toreros, egipcis, gitanos hongaresos, xinesos, indis... A l'hora d'anar a pagar a Casa Penalva de Barcelona es delegava en els socis Antoni Olivella i Francesc Segura "Gibrelles". Mentre l'un cantava fragments d'òpera, l'altre recitava el "Tanorio" del Llamp-Brochs davant l'astorament i sorpresa del personal. Aquelles poca-soltades els permetien demorar el pagament fins més endavant, i així, ... anar fent.

A les darreries del 1930 Primo de Rivera deixava el govern i s'entrava en l'etapa d'una mal anomenada "dictablanca" dels generals, primer Berenguer, i després Aznar (un altre ?, toca ferro!).

Reflexions carnavalesques

El carnaval de 1931 es presentava com l'avantsala d'una República que estava a punt d'estrenar-se. Al cap de pocs dies hi hauria les eleccions que donarien la victòria als partits republicans. Aquell any la revista *Prisma*, revista mensual il·lustrada d'art i literatura, dedicava un número al carnaval vilanoví. La portada reproduïa l'oli d'en Mir *El Carnaval de Vilanova*.

Els textos anaven signats per la majoria dels promotors i col·laboradors habituals de la revista: Ramon Ferrer, Manuel Amat, Pujol Bernadó, Serra Novas i altres lletraferits perseverants, impenitents i, sovint, ... impertinents.

L'editorial feia una defensa del fenomen carnavalesc: "El Carnaval, que en tots

els temps ha estat objecte de crítica, combatut i ridiculitzat, el creiem lògic i àdhuc necessari, sempre i quan no sigui portat per la pendent d'un extremisme exòtic".

I amb to més càustic i virulent: "El Carnaval que en realitat s'hauria de combatre no és precisament el que celebrem en aquestes festes en què les caretes es desfan al calor de la gatzara, sinó aquell que tenim de suportar tot l'any, envoltats d'una nuvolada d'hipòcrites, vils mercaders que, moguts per idees mesquines, prediquen moral que no practiquen, ideals que no senten, cultura que no tenen". Deu-n'hi-do !. Qualsevol els hi duia la contraria.

Les lloances al caràcter benèfic del carnaval provocaven també la crítica desfermada cap aquells que s'escapoliaven de les seves obligacions solidàries: "no volem imitar a l'avar que pretén gaudir tan sols de ço que la Cavalcada pot tenir de decoratiu a través de l'esclatxa d'un porticó migradament obert, perquè és vici que produeix vergonya...".

La decidida empena de la festa vilanovina no feia oblidar, però, els personatges d'un carnaval vuitcentista que eren recordats amb nostàlgia: el Quel, el Corretgero, el Xic Butxaques, el Vidalot, el Catòlic....Sovint s'escoltava: "allò sí que era broma !" o "aleshores les orquestres no paraven !".

Ja ho sabem que tota època passada fou millor, i el present, com sempre, era criticable, com el fet de tirar confeti o guixots. Es recordava que: "abans no s'empraven altres municions que les ametlles ensucrades de Cal Caba".

Un article sense rebuig és el que duia aquest títol ben significatiu: "La causa de l'agonia del Carnaval": "Es d'una certesa que no es fa escàpol a ningú que el Carnestoltes va de baixa, àdhuc en les encontrades on s'afanyen en fer-li manyacs per a eixorir-lo un xic, creient fer un bé a una tradició falsa. L'origen del Carnestoltes dimana de la gran dosi de vergonya que posseïen els nostres passats".

La conclusió era evident, perquè amagar la cara si no ens hem d'avergonyir de res ?. I s'hi afegia: "Vivim en una època que per la manca de vergonya no calen les caretes, i aquesta és la veritable causa de la crisi del carnaval: el no haver d'amagar el rostre per obrar sense criteri i contra la nostra naturalesa mantes vegades".

Carnestoltes amb gorro frigi

Les primeres comparses de la República evolucionaren per una colla de carrers que estrenaven nom. Sortiren les banderes de La Unió Vilanovesa, Els Pescadors, Centre Federal, Foment del Treball, Grècia Grogga, Orfeo Vilanoví i Casal Catalanista.

El Rei Carnestoltes feia al·lusió al nou sistema polític amb motiu del sermó llegit a l'antiga plaça de la Constitució, ara reconvertida en plaça de la República.

Feia poc que un company seu de gremi havia hagut de sortir cagant llets cap a l'exili.

Es cosa que vull fer pública,
ho volgueu o no ho volgueu,
si abans a baix no'm tireu
ara que tenim República.
Es cert que heu fet un prodigi
tot un règim derrocant,
prò el rei que us estàn parlant
és amic del gorro frigi.

Els referents més casolans estaven en la línia habitual:

Sé d'un casat poca solta
que deixant la dona al llit
ell se'n va , tota la nit
pels carrers, volta que volta,
i quan és a certa hora,

burlant sempre el vigilant,
entra, tot dissimulant,
a casa d'una senyora...

La imaginació popular feia estralls i cada carnaval contribuïa a una veritable mutació ciutadana. Deia Manuel Amat: "A Vilanova, un senyor que durant l'any ha predicat amb un enfilall d'edificants exemples la seva austeritat immarcescible, pot esdevenir perfectament, en ple Carnaval, el més intrigant i barroerament grotesc personatge d'un ball de disfresses".

Els programes de carnaval de l'etapa republicana foren més aviat avorrits i poc atractius. Així, els dels anys 1933, 1934 i 1935 eren gairebé iguals en el format i el contingut. Els dos darrers eren idèntics, fins i tot en actes, horaris i preus. Aquell mateix disseny de portada es recuperaria solemnement amb el carnaval de 1974.

Continuaven les restriccions a les sales de ball on no s'hi podia ballar sense disfressa. Com avís pels més espavilats, el mantó no s'hi valia. També es reservava el dret d'admissió per aquelles "màscares que no vagin degudament abillades".

A altres els costava poc disfressar-se. Els de la Grècia Groga organitzaven un tradicional "Ball de llancers" amb 36 parelles, tots homes.

Com sempre, la música era un factor determinant dins la programació del carnaval. Els noms forasters i exòtics de les orquestres a l'estil de *Melody Jazz*, *Royalty*, *Oriental*, *Satan's* o *Lucky-Boys*, contrastaven amb els més domèstics de l'orquestra Planas, l'Orquestrina Llopis o la popular orquestra Urgellés.

Durant tota l'etapa republicana el ball de mantons es convertí en un dissonant ball de mantells.

J.F. Ferrer afirmava: "El Carnaval de Vilanova és una cosa positivament acreditada . Com les coques de cal Caba o l'autèntica malvasia de Sitges. Al

món hi ha tres Carnavals cèlebres. cal recordar-los: el de Vilanova, el de Niça i el de Venècia”. I dit això, es quedava tant ample.

Núvols de tempesta

La revolució del sis d'octubre de 1934 va portar els primers moments de tensió i violència al carrer amb el resultat d'alguns morts i un bon nombre d'empresonats. Era el preludi d'un període que ja no deixaria un cromatisme de tons grisos amenaçadors

El dimarts 25 de febrer de 1936 es feien les darreres comparses abans de l'aixecament militar del 18 de juliol que donaria pas a aquella guerra insensata.

El programa de carnaval de la Grècia Grogga semblava premonitori dels esdeveniments que es precipitarien.

En portada hi ressaltava una representació clàssica de teatre marcada pel visat de la censura, una institució que ben aviat es faria tan habitual com antipàtica.

El ban de presentació oferia un estil bel·licós que no trigaria a fer-se normal: “S'assabenta: Que davant de la imminent declaració de guerra que ens farà el Rei Carnestoltes, envaint la nostra vila amb el seu Carnaval, el Consell Directiu d'aquesta entitat –fent-se càrrec del greu perill que això representa– d'acord amb [...]”. I seguia: “Esperant que el bon humor de tots els súbdits ens permetrà formar el nostre exèrcit, ens llançarem a la Gran Ofensiva protegida per sis bateries al comandament del general Claraboya [...]”.

Altres anotacions no eren menys bel·licoses: "tot grec que tiri pedres, maons, cadires, ferros o altres objectes perjudicials als músics ,serà proposat per individu de junta".

El Carnestoltes, però, ja percebia un clima ensopit. Mal averany !: “Veig que enguany el carnaval / no va molt gras i a mi em dol. / Apa, porteu-vos com cal i no feu tant el mussol”.

Els darrers versets del sermó, llegits el vespre del 21 de febrer de 1936, no feien pensar que es trigaria molts anys a tornar a escoltar de nou la veu del Rei. Un altre monarca que ben aviat també es veuria obligat a exiliar-se de la vida vilanovina: “I bé, tingueu bona nit, / ja està llest el parlament, / ara, que tota la gent / se’n vagi tranquil la al llit”.

Aquest darrera crida a la serenitat potser fa recordar aquell "tranquil, Jordi, tranquil" d'un quants anys més tard. Quan et demanen tranquil litat, ... malament.

Les cròniques parlen, però, d'un carnaval molt engrescat i participatiu.

Pocs mesos després esclatava el cop militar que obria la porta a la guerra civil i prop de quaranta anys de dictadura militar.

El 3 de febrer de 1937 es promulgava a Burgos la prohibició de celebrar les festes de carnaval a tot el "territorio nacional".

Les coses anirien molt fotudes. Pel Carnaval, també.

2. DE L'EXILI A LA LLIBERTAT VIGILADA (1939-1975)

2.1 RECLUSIÓ A LES CATACUMBES (1939-1955)

Foren gairebé tres anys de guerra civil i una feixuga postguerra de repressió, mancances i precarietats de tot ordre.

És evident que tal com estaven les coses, pel Rei Carnestoltes i pel carnaval s'imposava un llarg exili forçat.

Un exili semblant al que hagueren d'emprendre molts homes i dones. Camins de incertesa que, en molts casos, els durien per sempre més lluny d'allò que coneixien i estimaven: la vila, família, feina, amics, societats i, també, el carnaval. Pels que es quedaven els tocava refer tot un país i recuperar les esperances d'entre els enderrocs. No seria gens fàcil. Farinetes, represàlies, estraperlo, presons, racionament ..., eren alguns dels mots d'aquell nou ordre imposat per "la España de Franco".

Sota dictadura militar: segon plat

Les societats foren clausurades i les primeres no s'obririen fins a partir de 1942. A l'equador de la dècada s'organitzen tímidament els primers balls de societat al voltant de les dates de carnaval, terminologia proscriu. Prohibides les disfresses, sense perspectives d'un lleure mínimament esbojarrat i esvait qualsevol intent de indiscreció, aquelles fórmules d'oci social devien resultar d'un elevat to soporífer.

Altres possibilitats poc afalagadores eren l'entreteniment que ofería la banda de música de Falange o les anacròniques desfilades paramilitars de les que n'era tan aficionat Eduardo Pascual, un dels alcaldes del primer franquisme. Més endavant s'hi afegirien la banda de música de Educación y Descanso i les ofertes

del teatre Bosc o l'Apol·lo entre d'altres.

La Unión Villanovesa s'ho feia amb l'Orquestra Planas "la más reputada y sin par". La cosa lúdica aniria reviscolant amb penes i treballs.

El 1946, deu anys després del darrer carnaval, al local del Foment succeïa un fet incipient i modest, però carregat de simbolisme. En un sopar de carnaval hi apareix un Carnestoltes casolà i discret que fa reviure per uns moments l'autèntic esperit de la festa. La llavor encara no era morta: "Deu llarguíssims anys d'enyorament / d'aquella famosa barrila / que allà a la casa de la vila / feia riure a tantíssima gent".

El 1946 Antonio Ferrer Pi era nomenat alcalde de la ciutat. Ocuparia el càrrec durant 23 anys i es convertiria així en el personatge clau del franquisme a casa nostra.

A les darreries dels 40 el Foment fa un programa de les festes de carnaval que es limita a anunciar els "tradicionales bailes".

Les formes havien canviat i anar a ballar tenia algunes limitacions: "para los bailes de gala, indispensable etiqueta. Para el baile extraordinario de trajes, se recomienda etiqueta o traje obscuro". El negre era, com veiem, el color que més es portava. Fou la tonalitat que va acompanyar quaranta anys de règim dictatorial, tant en l'estètica com en les actituds.

Les pràctiques autàrquiques i aquell excés de mirar-se el melic contrastaven amb els noms cosmopolites que adoptaven les orquestres de moda, transgredint els principis dels manuals del "espíritu nacional" i la rànica retòrica del NO-DO. La *Melody*, *Jazz-Club*, *Bristol's*, *Florida*, *Niza*, *Savoy* o *Monterrey* incorporaven a les pistes de ball músiques i estils que feien el món exterior una mica més proper i accessible.

Ferrer Pi i el vilanovismo

S'ha parlat sovint de la posició proteccionista d'Antonio Ferrer Pi com a guardià impertorbable de les més profundes tradicions vilanovines, cas del carnaval. L'alcalde franquista va "acceptar", sigui amb bona fe, sigui amb resignació, les reivindicacions més *light* d'un sector col·laboracionista, però també catalanista, que va fer del vilanovisme una bandera de fidelitat, i alhora una aposta de garantia d'estabilitat en la línia localista del que més endavant es coneixeria com a "regionalismo bien entendido".

D'altra banda, permetre alguna fantasia esporàdica ajudava a alliberar tensions i contribuïa a garantir el control de la festa per part de l'autoritat. Amb penes i treballs es faria la vista grossa en quan a les Comparses, una festa de colors poc o gens transgressora, molt lluny dels aspectes més contestataris –intrínsecs al propi Carnaval–, com les màscares, el sermó del Carnestoltes ...

Cal recordar, però, que la tolerància de les autoritats s'aixoplugava també en el tímid però decidit oberturisme engegat amb pretensions de reclutar complicitats tot aprofitant la croada anticomunista que s'escampava arreu del món occidental. Aquesta mena de reserva espiritual no va trigar massa a rebre les mostres de festeig dels baluards estratègics de l'època: el Vaticà i els Estats Units. La benvinguda a Mr. Marshall es convertí aviat en la més inequívoca sospita de que quelcom estava canviant.

Mentre això passava, bona part del país real, el poble, continuava emmudit, ensopit i esmaperdut. El carnaval i qualsevol altra frivolitat estava absent de la vida pública. Cap a la meitat del segle XX tot el país continuava cobert per un tel de restriccions i melangia que constrenyia els cors més generosos. Tot ?. No !. En una racó de la plaça de les Cols un grup de vilanovins indomables i irreductibles –bé, potser no tant !– rebutja una i altra vegada ferotgement aquella realitat tossuda i esquerpa.

El vespre de dimarts de carnaval hi havia ball de disfresses al Fomento Villanovés. Era un 22 de febrer de 1955. Un grup de parelles abillades de comparsers amb americanes vermelles, barretines i mantons, feien passada al saló de l'entitat. D'allà sortiren en formació nocturna i clandestina fins el local del Casino Artesà, antic Diana, on s'hi feia el ball de La Unión Villanovesa. Entre el mutis de complicitat, diuen, de les autoritats, i la discreció dels serenos, aquell acte fou la llavor més primigènia que permetria la recuperació i subsistència de l'essència del nostre carnaval. Una llavor que germinaria any rere any de forma imparable i que faria que un carnaval auster i discret amb morrió i corretja comencés a passejar-se pels carrers de la vila. Passarien encara vint-i-un anys abans que el Rei Carnestoltes fos restituit en el seu paper d'element central i ineludible de la festa.

2.2 UN LENT DESPERTAR (1956-1975)

Un any després d'aquella gesta simbòlica prop d'un centenar de parelles de comparsers sortiren del Foment acompanyats ara per una banda de música.

El 1957 aquella manifestació festiva deixava la clandestinitat i més de 200 parelles feien passada el diumenge al migdia a la plaça de les Cols. S'hi afegiren els representants del Pòsit de Pescadors que superaren en nombre de parelles als pioners del Foment.

Les "Fiestas de Invierno"

Un any després les autoritats es veuen obligades a reconèixer oficialment aquella activitat amb la mesquina denominació de "Fiestas de Invierno", davant la impossibilitat d'acceptar alternatives més magnànimes.

És en aquestes èpoques que comença a sonar el Turuta, una marxa militar que

molt aviat esdevindrà la música titular de les comparses.

Fins aleshores les bandes que amenitzaven les banderes alternaven marxes i ballables populars amb altres peces pròpies del repertori militar.

Utilitzant les dades del Miquel Gonzàlez, sabem que cap els darrers anys de la dècada dels cinquanta la Banda de la Policia Armada i la Banda del Regimiento Jaen 25 que acompanyen les comparses del Foment i del Pòsit de Pescadors respectivament, ja disposaven del Turuta en el seu repertori.

Aquesta peça pròpia de l'arma de l'aviació era una composició de Román de San José Redondo, autor desconegut del que únicament se li coneix una altra peça.

El Turuta es consolida a partir de 1958 amb l'aparició de la bandera de l'Agrupació Excursionista Talaia i l'acompanyament musical de la Banda Martínez dirigida per Eduard Vidal.

De manera espontània les parelles de comparsers demanaven als músics la repetició una i altra vegada de la peça. La tonada era agradable i convidava a "fer passada".

Als anys 60 s'improvisaria a lletra del "no t'aclores, no t'aclores ...". Com diu Miquel Gonzàlez, quan la gent posa lletra a una música és quan aquesta esdevé veritablement popular.

També per aquelles èpoques, a baix-a-mar tenien cura de l'enterrament de la sardina. A la Confraria de Pescadors es llegeix el testament d'en Carnestoltes i en català !. Deien en forma d'endevinalla:

Lo que dóna fama al poble,
no és l'esberginia, la fava,
els Borregos de Cal Caba,
ni una orquestra, ni una Cobla,
ni la Momia del Museu,
ni el beure aigua del pantano,

ni el gran "burro" del Mariano,
ni el peixet que en purró beu !.

De què es tractava, doncs ?. Endevineu-ho !.

Son també moments en que l'estèril debat del vilanovisme ocupa a lletraferits i pseudo-intel·lectuals sense gaire feina.

Noves banderes s'incorporen a les comparses: la Gran Penya, el Coro i la Talaia. L'aparició a la televisió aporta prestigi i denominació d'origen a aquella veritable catarsi d'emocions i estètica.

El Foment i el Pòsit mantindran en aquells primers anys unes altes cotes de rivalitat dubtosament saludable.

Els primers seixanta contempen la pretensió de recuperar les tradicionals cavalcades benèfiques. No prosperà. Els temps havien canviat.

L'increment del control de la festa per part de les autoritats ofega l'espontani i necessari desenvolupament d'aquelles i altres activitats lúdiques . Paternalisme i paràlisi són paràmetres que sovint viatgen plegats.

Aprofitar els "feliços 60"

Els seixanta serà l'època dels Planes de Desarrollo que ens abocaran a un frenesí de consumisme i expansió materialitzat en el Seat 600, el televisor i el *baby-boom*. Aquella Espanya "anava bien", com hi aniria anys a venir la dels seus hereus.

Aquell clima favorable no semblava acompanyar les comparses, segons criteri del cronista del diari local que el 1962 pronosticava el seu fracàs i profetitzava la seva desaparició. Un xicot perspicaç.

Hi participaven el Pòsit, el Foment i la Talaia, que aplegava també unes poques parelles del Coro.

El cronista rondinaire també es lamentava de la poca qualitat dels caramels i exigia canvis dràstics abans no s'acabés tot com el Rosari de l'Aurora.

A la meitat de la dècada dels seixanta el ritual festiu s'anirà dotant d'alguns elements tant innovadors com anacrònics, propis de la grollera autosatisfacció del règim. Als premis a la bandera més nombrosa, s'hi afegia ara la carrinclona pràctica de l'elecció de la "reina del Carna...", perdó !, de la "comparsa de Honor".

Per aquest posició hi desfilaren la majoria de les "simpàtiques" filles i parentes d'autoritats civils i militars de la província, amb l'esperança de veure's beneficiats en un futur pels lloables i cobejats favoritismes dels patriarques institucionals.

El carnaval, és a dir, les "Fiestas de Invierno", prenen volada com a festa de promoció turística rebent el suport incondicional d'autoritats, corporacions i gremis, aplegats sota les directrius del Patronato Local de Promoción del Turismo.

Un altre cronista del diari local –o potser era el mateix d'abans ?, criticava que a la comparsa d'honor només li era permès de fer mig tomb tot fent passada al voltant de la plaça de la Vila, llavors 18 de Julio. Quan començava a escalfar i a gaudir ja s'havia de retirar a l'avorrida llotja presidencial, no fos cas que enmig de l'aldarull li trepitgessin un ull de poll.

Mentre, al local social de les entitats, el ball de mantons o el ball de casats continuaven tenint les més altes cotes d'acceptació.

Treure el morro de la senalla

Pel carnaval de 1968, a les vigílies que somiatruites i cercadors de utopies de tota mena apareguessin sota les pedres, la gent del Foment es permetia la fantasia de il·lustrar el programa amb un dibuix representatiu dels *Beatles*. A les sales nobles del vell edifici se sentien cruixir de indignació els ossos d'antics mecenes i prohoms de l'entitat. Després es va saber que el que de veritat cruixien eren les bigues, i es que el Foment ja fa molt de temps que s'ensorra !.

Els responsables de la mateixa entitat feien per aquelles dates advertiments d'aquest estil: "se recomienda a los señores Socios con hijos menores, se abstengan de llevarlos a las sesiones de baile, en evitación de situaciones engorrosas para nuestros empleados y también para prevenir posibles sanciones gubernativas".

Enmig de tantes punyetes, l'home arribava a la lluna.

A començaments de la dècada dels setanta a les banderes del Foment, Pòsit, Talaia i Coro, s'hi afegiren la Penya Barcelonista, els Dansaires Vilanovins, la Gresca o l'Acord. Poc a poc la nòmina de societats participants s'aniria ampliant. Els governs municipals de Benavent i Piqué "el Pare", afrontarien el darrer franquisme i una transició especialment reivindicativa i convulsa.

El 1972 i amb l'objectiu de poder netejar un bidó empastifat de merenga que havia posat a l'aparador, el pastisser Jaume Blanch incorpora a la litúrgia carnavalesca de dijous gras el nou ritus de la merengada infantil.

Per aquelles dates neix la societat recreativa L'Acord formada per una colla de joves amb no se sap ben bé quines inconfessables inquietuds post-adolescents, i amb obscures pretensions de cultivar la ment i, encara millor, el cos.

Amb el temps i una canya, ells seran, però, el veritable revulsiu del nou renéixer del carnaval democràtic, ... amb permís del Coro.

L'escriptor Xavier Garcia publicava *Vilanova i la Geltrú i el seu gran Carnaval*, una mena de llibre de capçalera –la Bíblia– de la festa vilanovina. Anys a venir apareixerien nous apòstols de l'adoctrinament carnavalesc.

L'any 1973, mentre un president de govern aprenia a volar, i la societat i bona part del món civilitzat estava pendent de les evolucions d'un tal Johann Cruyff, a la rebotiga de la llibreria Darró del carrer de Cuba, un grup de joves tocacampanes es preocupava de coses tan banals com l'organització de l'Arrivo del Rei Carnestoltes. Com era de suposar, i davant de fets tan transcendents, la

iniciativa d'aquells galifardeus no va prosperar.

L'any següent la bandera del Coro tornava a sortir a les comparses després de dotze anys d'absència. La dilatada etapa de reflexió de la societat cantaire va fer reflotar una important dosi d'energia i innovació que es va materialitzar amb l'organització de la primera comparsa del Vidalot amb 33 parelles. Embolcallat i aclamat pel context reivindicatiu, un Carnestoltes clandestí apareixia al ball del Coro.

Ja no hi ha qui ho aturi !

Coro i Acord es disputaven la preeminència en la impulsió de la recuperació carnavalesca.

Era un temps prolífic en la incorporació dels actes més propis i tradicionals de la nostra festa. La primera arribada del Caramel organitzada per centres d'esplai i altres associacions, i amb el suport d'alguns entremesos populars, aplegava més de tres-centes persones. Això ja no hi ha Déu que ho aturi !.

El programa imprès oficial recuperava, en acte simbòlic, la caràtula que havia estat utilitzada els anys 1934 i 1935. Un programa molt elaborat que aprofitava la commemoració del 700 aniversari d'atorgament de la carta de població.

El discurs i testament del Rei, en castellà, era llegit al Pòsit de Pescadors. Durant un grapat d'anys la darrera cerimònia del dimecres de cendra fou organitzada pel Pòsit, abandonant el Rei a la seva sort en mans d'aquella mena de bàrbars que habitaven de la via en avall. Els temes al·ludits en els textos eren localismes propis de la república de baix-a-mar en els que s'animava als "valientes Castellans de la Colla de Mar", o s'oferien consells als depredadors de la Pirelli: "que cojan mejillones con moderación, porque los hay que llenan el camión".

El programa de 1975 continuava amb la retòrica de les –ara en català– Festes d'Hivern, esmentant el solitari acte de les comparses i el ja clàssic afegitó de

"declarades d'interès turístic".

El carnaval oficial parlava exclusivament de les comparses, sense fer referència a d'altres activitats perifèriques d'efectes colaterals més comprometedors. Com hem dit, les comparses asseguraven els desitjats objectius de difusió exterior i atracció de forasters i, en la seva asèpsia, no incorporaven els elements de transgressió de normes i conductes que caracteritzen l'expressió més profunda del carnaval. Les comparses apleguen més de 2000 parelles. Què vols més ?. Tothom, o gairebé tothom, n'estava satisfet.

A les vagues, reivindicacions de tot ordre ,corredisses i més d'una garrotada, fets poc noticiables, s'hi afegiria aviat el "parte del equipo médico oficial" que informava de l'estat de salut del dictador.

El mateix any del traspàs va haver-hi encara algunes execucions. El Règim no estava per hòsties i calia pregonar amb convenciment que allò quedava "atado y bien atado".

El 20-N, entre llàgrimes de cocodril i l'espetec d'ampolles de xampany, el dictador assistia al seu particular enterro de la sardina. Després de la llarga agonia, més que una sardina semblava una arengada. Més destrempat que el Carnestoltes se l'endugueren al seu Valle de los Caídos. Sota aquella pedra s'hi tancaven prop de quaranta anys de infortunis i tragèdia.

S'obria una nova etapa. Pel Carnaval, també.

3. RECUPERACIÓ I ESCLAT DEL CARNAVAL (1976-1999)

3.1 CARNAVAL I REIVINDICACIÓ (1976-1988)

Lentament el carnaval retorna al poble i el 1976 es crea la Comissió de Carnaval formada per representants de les societats que participaven a les comparses: Foment, Talaia, Pòsit, el Coro i la Penya Barcelonista. L'any següent s'hi afegien l'Acord i els Dansaires Vilanovins.

La Comissió feia tasques organitzatives i poc a poc aniria guanyant autonomia i capacitat de pressió davant l'Ajuntament.

El programa d'aquell any era idèntic al de l'anterior, però en català. Per primer cop apareix amb el títol de "Programa de Carnaval". Com a amalgama de tradició i modernitat es recupera la representació pública de les Danses de Vilanova. Qui més qui menys descobreix amb sorpresa que tocaven dues femelles per mascle. Quin xollo !. Amb les Danses s'hi combinaven altres balls vuitcentistes i ballables de primers de segle, només a l'abast de pocs experts.

El Carnestoltes torna de l'exili

Però el veritable símbol d'aquell punt de inflexió històric fou la recuperació de l'Arrivo del Rei Carnestoltes per primer cop amb tots els ets i uts després de la guerra. Era el 27 de febrer i tot semblava igual que just quaranta anys enrere, tot excepte el preu del sermó que ara es venia a cinc drets, lluny d'aquells 30 cèntims del 1936: "Estic tan emocionat / després de bo i quaranta anys, / que no m'ho acabo de creure / que això hagi acabat".

La malenconia, però, va durar poc i aviat el monarca exercí les seves funcions implacablement: "I no m'ho acabo de creure / perquè els carrers passant, / tots de panxa enlaire estan / que fan gran pena de veure".

Tots aquells esdeveniments suposaren el despertar de la consciència col·lectiva i un interès entre intel·lectual i encuriós per desenterrar els detalls d'aquell magne carnaval vuitcentista i d'abans de la guerra, ara més mitificat que mai. Vells protagonistes d'aquelles enyorades etapes s'esplaiaven en rondalles a la vora del foc.

Una senyera quadribarrada a tot color il·lustrava el programa del primer any electoral, en aquella autèntica febre reivindicativa que no defallia en fer renéixer i barrejar tota mena de símbols.

La fal·lera participativa s'evidencia amb les 3.058 parelles que aquell any surten a les comparses, en una correlació de: 954 del Foment, 949 de la Talaia i 833 del Pòsit en els llocs destacats. Ja havia passat allò del: "No hay quién pueda con la gente marinera". Amb tants viatges a les urnes, aquella mena de recomptes es farien populars.

Gernacions de forasters col·lapsen els carrers de la vila, molt especialment la nit de mascarots i el matí de comparses. El carrer de l'aigua guarnit de vint-i-un botó s'erigeix aviat en el paradigma del bon gust i del veïnatge participatiu i solidari.

Nova ciutat, nou Carnaval

La força dels barris es comença a notar i el carnaval és una oportunitat excel·lent per conrear els valors de identitat, col·laboració i solidaritat. La llibertat retrobada apel·la amb insistència a la responsabilitat dels ciutadans i ciutadanes. A semblança de l'adoctrinament escolta, el "sempre a punt !", arriba a obsessionar en aquell exercici de democràcia militant. Correspondre-hi amb dignitat és una tasca feixuga que fa enyorar a més d'un el dirigisme d'anys enrere.

El 78 la gent de l'Acord treu per primer cop els Cors de Carnestoltes recuperant

en certa forma l'esperit de les antigues estudiantines o les caramelles de la Grècia Groga. Els seus components vestien foscos, amb boina i capa negra. Les criatures fugien esporuguides: “Senyors i senyores, això s’ha acabat / de pena el cor plora i d’haver de marxar. / Preguem ens perdonin si els hem molestat / però afluixin la pela si és que els ha agradat”.

En un gest de maduresa i sentit comú que ens honora es decidia eliminar la decadent pràctica de la comparsa d’honor i el repartiment de medalles a les entitats. Després de la sistemàtica i febril recuperació d’activitats venia bé de fer el procés invers i depurar alguna cerimònia execrable.

Aquell any ja es feia un programa com Déu mana amb la col·laboració d’algunes de les plomes joves més insignes de la vila: el Bienve, el Sixte o el Paco Escribano, entre d’altres. S’hi posaven en evidència les antigues i rànies hipocresies del vilanovisme i es blaslava l’actitud dels vells gestors del règim en la seva vocació de control de la festa profana.

El Sixte esmolava la seva millor sàtira en l’article: "... i mai tingueren sentit de l’humor": " la dictadura no és res més que un carnaval agafat en el seu sentit més tràgic i tothom que vulgui sobreviure ha de posar-se la carota".

Als estadants de la Casa Gran els quedaven quatre dies i qui més qui menys ho aprofitava: “Salut, Piqué !. Hola Lleó ! / Que no m’obriu el balcó ?”.

El 79 i el 80 apareixen les banderes de La Gresca, les Associacions de Veïns de la Geltrú i de Sant Joan, l’Orfeó Vilanoví o la Gavina. Tota societat amb un mínim d’orgull i autoestima es veia gairebé obligada a participar en el carnaval. De què serveix sinó una associació ?, es preguntava més d’un.

El 1983 es constituïa El Guixot amb la particularitat de ser la primera entitat que es formava amb l’objectiu exclusiu de fer-se visible entre dijous gras i dimecres de cendra.

Durant molts anys la Mòmia del Museu fou protagonista privilegiada dels

sermons del Rei i altres disbauxes.

Nous aires a la Casa de la Vila

A les vigílies de les eleccions municipals la festa esdevé més reivindicativa i polititzada que mai, i la majoria d'activitats se'n feien ressò. Els Cors de Carnestoltes també:

Adéu Consistori, Adéu
se us acaba la mamella.
Si aneu a la Casa Gran
veureu una gran esquerdada
l'edifici tremolant
mentre sobregeix la merda.

El mateix any en que Jaume Casanovas era elegit nou alcalde, el Sixte Moral escrivia "Barcelona és bona si el Governador no sona", en un paradoxal joc de paraules i de càrrecs creuats dels que l'atzar de la història els faria protagonistes uns quants anys més tard.

En encetar la dècada dels vuitanta l'Abraham pastisser s'afegia a les merengades infantils del dijous gras. Els ous i l'escuma d'afaitar eren els ingredients indesitjables que poc a poc suplantaven la tradicional merenga i adulteraven la màgia de la festa.

El ball de mascarots del dissabte també era considerat un element d'alt risc i amb moltes possibilitats d'acabar com el rosari de l'Aurora. La Comissió el suspengué sense contemplacions. Ben al contrari, el Vidalot guanyava adeptes i els carrers s'omplien de mascarots fent passada, llençant gra i repartint garrotades. Els participants anaven a més, i els badocs a menys. Això farà que poc a poc les banderes abandonin el carrer i aviat passin a recloure's a les societats i envelats.

Fou precisament per poder amenitzar el Vidalot que el Coro va reclutar una

banda d'espontanis aficionats amb més o menys traça a la música: naixia La Banda Puig.

Els de la Talaia, amb motiu del 25è. aniversari, i potser per la mala consciència d'haver estat impulsors d'una marxa militar com el Turuta, pretengueren escampar la peça *Les Comparses de Vilanova* de Pere Milà com a alternativa. Res a fer, la vella marxa havia arrelat amb força.

Serà en aquesta dècada que comencen a proliferar les populars xarangues, una formació musical importada del País Basc i Navarra amb regust dels Sanfermines. El gran nombre de banderes que organitzaven moltes entitats feia que les bandes s'haguessin de subdividir per no incrementar el cost. Cal afegir que moltes de les bandes tradicionals posaven pegues a l'hora de venir a les comparses, tot exposant els precedents de instruments abonyegats, caramels dins dels instruments –malgrat les singulars reixetes–, i potser algun ull de vellut. Les xarangues aporten color, música engrescadora i un preu més econòmic, aconseguint poc a poc de desplaçar, lamentablement, les bandes musicals ebrenques o valencianes que fins llavors eren pròpies de les Comparses.

El programa de 1981 incorporava un format innovador amb forma de carota, una fórmula que amb el temps s'escamparia en forma de tota mena de perfils originals.

El text commemorava un quart de segle de carnaval tot recordant aquella tímida represa dels comparsers del Foment. N'eren autors els membres de la secció d'etnologia del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer.

El Rei Carnestoltes es presentava any rere any amb un cada cop més ampli reguitzell de títols nobiliaris i altres reconeixements il·lustres, o no tant: “Sa Majestat en Carnestoltes, Rei de tots els poca soltes, Senyor del Plàtan Pansit, Baró de la Botifarra, Cavaller (a lloms d'un ruc) de Samalsa i Semabaixa, Patró dels Barraquers i Tocacampanes, Compte de Piplantat, Compte Que-vinc-i-

que-torno, Arxiduc de Cornellà i Noi de Sa Mare”.

Aquell febrer de 1981 s’escoltava: “Pareu si us plau atenció / que us vaig a cantar la canya / doncs no hi ha en tota Espanya / un pendó més gros que jo”.

Els versets feien referència al Carnestoltes o al ximple del Tejero ?.

Mentre, l’Albert Sanabra continuava essent la veu i l’ànima del carnaval, fent tots els papers de l’auca i practicant un estil inconfusible, síntesi de bon humor, ironia àcida i rampells de mala llet.

En qualsevol cas, res era prou transcendent: ni el Tejero, ni el Sanabra, ni el Casanovas, ni cap altre dels molts ciutadans i ciutadanes que es delien per poder sortir al Sermó del Rei , encara que fos en virtut d’alguna malifeta. Per tot això, i com deia el Rei:

Adéu i paciència
que l’hora ha arribat
de fer penitència
pel nostre pecat !
D’un polvum venim i polvo ens tornem !
Pecat de patata som i serem !

Aprofundir la festa

Avançats els vuitanta els sermons reials guanyarien en contingut polític. Els programes també destaquen en extensió, qualitat i publicitat. Els col·laboradors es repeteixen i els temes també, fent-se aclaparadores les intervencions etnològic-folklòriques d’un tal Benvingut Moyà [sic].

El Ricard Belascoain, apòstol avantatjat d’aquesta doctrina infidel, també sovinteja en l’anàlisi teòric-interpretatiu de la festa. Qui ho ha dit que el carnaval és un poca-soltada ?— veieu, veieu: “es una experiència d’abolició de l’ordre cultural i de les seves repressions amb la instauració momentània d’una violència incontrolada enmig de despeses econòmiques i energètiques fins el seu

esgotament, cosa la qual permet que torni l'ordre laboral quotidià”.

El 1983, i tots dins de l'OTAN, el patronat de turisme editava un tríptic explicatiu que pretenia fer de guia als forasters que ens visitaven. Les explicacions, en castellà, eren de gran valor cívic i literari: “El sabado de Carnaval es noche de alegria desenfrenada, pero con el precedente muy importante, de que nunca hemos tenido un hecho desagradable, la comprensión y la alegria han estado siempre presentes”.

Res, però, era comparable als suggeriments que s'hi feien per poder gaudir de la festa. Alguns eren dignes del programa de la Grècia Grogga.

S'hi podia llegia: "no obstaculizar las evoluciones dels comparsers" o; parlant de les Danses, "antes de poneros a bailar mirar como lo hacen los otros" . El consell més surrealista, però, era el de "tratar bien las cabinas telefónicas" (?).

Del 83 al 89 el Vidalet substitueix la tradicional arribada del Caramel. Es crearà també la comissió permanent del carnaval de manera que es guanyi amb agilitat, previsió i temps de dedicació.

Tanta comissió, tanta normativa i tanta ortodòxia carnavalesca, fomenta l'espontània i paradoxal aparició del germen transgressor i contestatari. Tant es així que a les comparses de 1984 s'estrena una bandera alternativa deslligada de les societats, al marge de la comissió i qualificada de pirata i marginal. Es reivindica l'essència més pura i primària del carnaval com a dislocació de qualsevol forma d'ordre imposat.

La necessitat d'efemèrides commemoratives feia que, quan aquestes no existien, s'haguessin de mig inventar. Així, la societat L'Acord es constituí en element promotor del 150 è. aniversari del cobriment del torrent de la Pastera. Tot és proposar-s'ho.

Un carnaval diversificat

Amb ànim d'homenatjar les nostres tradicions més ancestrals, reivindicar allò que ens propi i, de passada, tocar els pebrots –que no la nyora–, als del poble del costat, a la meitat dels vuitanta s'instituí la xatonada popular per gran plaer dels habituals aprofitats, gorrers i gorreres, que suaven la cansalada per poder aconseguir un plat d'escarola.

Darrera de tant maquiavèlica maniobra s'hi trobaven el patronat de turisme i el gremi de restauració.

Lentament s'anava estructurant el definitiu i flamant carnaval de la democràcia. Calien encara alguns detalls per polir.

Així, els de l'Orfeo Vilanoví ens obsequiaven amb l'innovador número del Moixó Foguer, un joc de seducció corporal en que el moixonet llefiscós, a part d'escandalitzar quatre bledes, més aviat feia fàstic a la majoria.

De l'enfrontament comarcal del xató, mare de totes les batalles, es passava a la guerra dels envelats. Bona part de l'espai públic de la ciutat quedava cobert sota les moltes carpes d'envelats que maldaven per esdevenir "l'autèntic".

Al programa del 87 hi havia un escrit del B. Moya amb una curiosa i estranya coincidència amb un altre article publicat vuit anys enrere sota un altre títol. Així ja en farem d'articles *Bienve !*.

Aquell any assistíem a un altre fet determinant que afectava el teixit associatiu local i, per extensió, al carnaval. Naixia La Unió Vilanovina com a fusió de El Coro i L'Acord. Així, doncs, passarien de donar-se garrotades a donar-se el bec. Deien els del Coro l'any anterior: "Què bonic era l'Acord / quan tenia dos mil socis ! / I l'Acord ja és un record !".

En un poble aficionat a crear i multiplicar les associacions de tota mena, amb escissions o sense, s'agraïa la voluntat de fusionar i sumar energies.

Els de l'Agrupació de Balls Populars també s'incorporen al carnaval. Aquells

que ingènuament pensaven veure el gegant de la porra al Vidalot, o la mulassa ballant les Danses, anaven ben errats.

Ricard Belascoain publicava *El Carnaval...com a pretext*, i l'any següent el programa feia un homenatge a l'estètica dels programes d'antany amb reproduccions de gravats i il·lustracions de Vives Sabaté, Joan Llaverias o E.C. Ricart. El text de Montserrat Comas evidenciava la importància de les característiques impreses del nostre carnaval de finals del XIX i fins la guerra civil: "Cada vegada caldrà fer-ho millor i els programes de les festes de Carnaval en seran, sen dubte, un dels millors testimonis. Representen la consolidació gràfica de les diferents actituds davant la transformació col·lectiva".

Mentre, la comissió incorpora el concurs de disfresses del Vidalot, iniciativa que contrasta amb l'eliminació anys enrere d'altres elements competitiu propis d'èpoques passades.

Altres coses que tornen són el ball de cloenda, activitat immersa en període de quaresma i que, com hem vist, ja havia provocat ofenses i discussions abans de la guerra.

3.2 CARNAVAL I NORMALITZACIÓ. LA FAC (1989-1999)

La societat evoluciona i el carnaval també. S'ha consolidat la democràcia i el poble s'acostuma a anar a votar any sí, any també. Fins i tot hi ha qui, a aquestes alçades, ja comença a estar fins el capdamunt de la política i dels polítics.

El carnaval ha crescut imparablement i cal dotar-se de noves estructures organitzatives que permetin afrontar el futur amb garanties. És així que neix la Federació d'Associacions de Carnaval, la FAC. Aquest organisme amb entitat jurídica, estatuts propis i nom de grup guerriller sud-americà serà l'encarregat de

conduir el carnaval vilanoví cap el segle XXI farcit de nous reptes i noves experiències. La FAC també admet societats en qualitat d'adherides.

Més enllà d'aquests aspectes formals, el carnaval continuava cercant l'engrescament i la provocació.

L'any 1989 la *corrida* de bous que organitzen els de La Unió posa nerviós a les més altes instàncies de la Generalitat i és motiu d'un desplegament mediàtic poc habitual. Els espectacles esportius i pseudo-culturals de dissabte al matí organitzats per l'Acord als primers vuitanta, i després seguits per altres entitats, es converteixen aviat en un clàssic del programa d'activitats.

Un carnaval que creix i creix i ...

A les comparses es multipliquen les banderes i també els participants. Aquelles fileres inacabables de comparsers queden encallades amb facilitat i el ritme de "fer passada" és substituït per una mena de seguici funerari. Com a problema afegit, la música no arriba a tots els membres de la bandera. Més bandes de música són més diners i les entitats es veuen obligades a cercar noves fórmules per imposar filtres que aturin tantes sol·licituds. Com havien canviat les coses, d'ençà d'aquell temps en que la participació era llegida en clau exclusiva de rivalitat i competitivitat.

Algunes entitats canvien l'uniforme com element dissuasiu. Calia rascar-se la butxaca, i el Carnaval ja surt prou car.

Tothom s'hi veu en cor, i amb un tres i no res quatre arreplegats et munten una bandera. Amb els noranta apareixen una colla d'entitats que tenen el carnaval com a únic objectiu: els Llunàtics, la Nyora, els Borregos... També vindran noves banderes sota noms comercials i epígrafs diversos que emmascaren la representació subliminal de tota mena de negocis i establiments amb ànim de lucre i altres succedanis. La Parra, Amics del ball de saló Teresa Carulla, Els

Pirates de la Costa, El Tast , La Castanya ..... Calia acceptar-ho ?. El debat estava servit. Entre una cosa i una altra la FAC es troba amb més de quaranta banderes.

La batalla final de caramels s'havia de repartir en diferents places públiques i en diferents torns d'actuació.

El programa de 1991 es dedicava novament a les pròpies societats de carnaval, un recurs que ha estat molt utilitzat al llarg de la història.

En aquesta etapa també canviaria el sistema d'elecció del cartell de la festa. El model de concurs seria substituït pel sistema d'encàrrec a pintors, il·lustradors i dissenyadors reconeguts.

El carnaval vilanoví evidencia símptomes de bona vitalitat i, com ha de ser, integra tota mena d'espectacles i humorades, de les més frívoles a les més intel·ligents. Per entendre'ns, del Sexi-Eròtic-Show, al James F. Vinyals.

L'organització del Sexi-Eròtic-Show aconsegueix arrossegar fins els més afamats detractors de la festa. Per aquesta via el carnaval arribava també a la tercera edat.

Aquell any pre-olímpic, en que tothom semblava anar força cremat, destacaven per la seva verdor i insinuacions obscenes alguns programes. Vet aquí el de l'Associació de Veïns de la plaça de la Sardana: "la Carmeta és verge i ho certifiquem tots els *membres* de la Junta. En aquesta Associació, som educats, i quan entra la Carmeta, s'aixequen tots els membres".

En aquest clima desenfadat als de la Gran Penya encara els quedava esma per incorporar fe d'errates al seu programa. Esmenaven que en comptes de dir que el Carnestoltes vindrà a cantar la canya "a la nostra entitat", havien dit "a la nostra ciutat". No n'hi ha per a tant, que és Carnaval. Quines coses que tenia l'Arnal !.

Els qui van fer anar tot Déu de corcoll van ser els de La Unió amb el llegat de la

Pride of the Praire, una mostra de imaginació i bon humor. Un fet memorable que valoritza l'autèntic esperit del carnaval.

Tothom recorda encara la recepció oficial i les corredisses de la premsa i les autoritats locals per testimoniar la visita de James F. Vinyals amb els singulars ingredients de la fundació de Florida, el Sr. Darryl J. Clark i el llegat de la locomotora "Orgull de la praderia".

A l'any olímpic pràcticament no es fan al·lusions a l'esdeveniment esportiu i s'aprofita per editar un curiós *Diccionari del carnaval de Vilanova i la Geltrú*, de la X a la A amb 118 pàgines !. Com es diria a l'edició següent, més de 232 anys de Carnaval... , donarien per això i per a més.

Els dels Dansaires Vilanovins i la Penya Barcelonista no perden la forma i repetiran més nits sexy-eròtiques a l'envelat, potser per inspirar-se en els posteriors *revivals* casolans. Si malgrat això, algun membre de la penya blaugrana encara anava cremat, tenia l'oportunitat de dissipar energies empaitant els comparsers de la Penya Madridista. Tot un luxe.

Caminant cap el 2000

L'any 1996 la FAC editava un CD amb les músiques de les Danses de Vilanova i el Turuta, aquesta darrera amb una versió actualitzada i recent enregistrada que pretenia substituir les antigues i precàries gravacions de prop de vint anys enrere.

El nou Foment dels noranta, que havia transmutat de la caverna més retrògrada a la intel·lectualitat *pija*, fusionava el programa i aquella revista llampant de les vaques grasses en un tradicional *Herald Foment*. Segueixen en la línia de reproduir capçaleres a l'estil del *Coro de Vilanova* o el *Màfia de la Vila* del Coro.

En els darrers anys la innovació i l'originalitat estètica semblen voler superar els propis continguts, i les entitats s'esforcen a rumiar tota mena de programes en

forma de disquets, taló de receptes mèdiques, CD, caixa de medicaments ... El mal s'encomana a la Festa Major que acaba editant un programa en forma de paraigües.

I si els programes volien ser innovadors, també ho pretenien algunes escenografies del sermó d'en Carnestoltes. L'any 1997 faltava lloc per a tanta gent: els tres Reis d'Orient, l'àngel del campanar, el Carnestoltes ... El Totarreu no era gaire lluny.

Com passa en gairebé tot, el carnaval arriba al final de segle amb voluntat de passar comptes i amb ànim de repàs cronològic i de reflexió. Prova d'això és el llibre commemoratiu *El Carnaval en imatges* editat el 1997 i que acompanya el programa. Un programa de tapes dures que, com diu el Miquel González, s'aguanta dret.

Aquest esperit de síntesi es manté amb *Una història particular* de Ricard Belascoain i amb el text que ara mateix teniu a les mans.

Un cop beneïda i ben enllustrada la nostra trajectòria col·lectiva, i tips de mirar-nos el melic, ara ens toca preparar-nos pels reptes del nou mil·lenni.

Això també ho sabia el Rei Carnestoltes quan el vespre del 12 de febrer de 1999 acabava de llegir el darrer sermó del segle:

Soc aquí per canviar el tema,
Per començar un Carnaval com cal,
Comença una nova era,
I el que ara comença és el final.
Gaudiu d'aquest nou Carnaval,
Un nou ordre acaba de néixer,
Res de sexe, de temptació carnal,
Que només creixi, el que hagi de créixer.

Hem entrat al 2000, i ja res no serà igual. Pel Carnaval, tampoc.

Però això, ja son altres punyetes.